

Tornskate *Lanius collurio*

Global utbredelse

Tornskata er begrenset til det eurasiatiske kontinent, i hovedsak til områder sør for det nordlige barskogsbeltet. Arten fantes tidligere i Storbritannia, men ble utryddet som hekkefugl fra øyriket på 1980-tallet på grunn av eggssamleres virksomhet.

Norsk utbredelse og habitatvalg

I Norge er tornskatas utbredelse begrenset til Østlandet, Agderfylkene og Rogaland. Noen ytterst få funn foreligger i tillegg fra Hordaland, Sogn og Fjordane og Nord-Trøndelag. Opprinnelig var arten mest knyttet til urte- og buskrike kulturlandskap som beiteenger og åpne hamnehager. Nå hekkes den vanlig på hogstflater og plantefelt i barskog. Mange steder følger den barskogen helt opp mot skoggrensa.

Ifølge Haftorn (1971) var tornskatas utbredelse rundt 1970 begrenset til Østlandsområdet nord til omtrent Hamar, samt kysten av Sørlandet til Rogaland. Atlas-kartet viser at det skjedde en betydelig utvidelse i utbredelsen både på Østlandet, indre deler av Sørlandet og i Rogaland etter dette. I Rogaland skjedde en vesentlig utvidelse på slutten av 1970-tallet (Carlsson m.fl. 1988), men arten har ikke etablert seg som årlig hekkefugl på alle de nye lokalitetene.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Lik varsleren har også tornskata økt i Norge i vårt århundre, både i utbredelse og forekomst. Omkring 1920 var tornskata hovedsakelig kjent som hekkefugl i de lavereliggende delene av Østlandet, og for det meste rundt Oslofjorden. Endringen i utbredelse startet trolig etter 1950, da skogbruket ble lagt om fra plukkhogst til flateskogbruk. Tornskata begynte raskt å utnytte hogstflater med små ungtrær som hekkebiotop, og den økte sin utbredelse både mot nord og i høyden opp mot tregrensa. Tidligere hadde tornskate og varslere atskilte hekkeutbredelser, men i dag kan begge arter hekke nær sagt side om side. Samtidig har arten mistet gamle hekkebiotoper i kulturlandskapet, fordi størstedelen av de gamle beiteengene og hamnehagene på Østlandet har forsvunnet som følge av endret jordbruksdrift. Gjengroende hogstflater dekker imidlertid langt større arealer enn de biotopene som tornskata har mistet i kulturlandskapet, og samlet er resultatet en økning i hekkebestanden.

I Sverige er det funnet mellom 5 og 10 tornskate-territorier i de enkelte varsleres vinterterritorier. Tettheten av overvintrende varslere er beregnet til omkring 3,7 fugler pr. 100 km². Selv om varslere som sommerterritorier trolig er mindre enn vinterterritoriene, tyder disse tallene likevel på at tornskata har tettere bestander pr. arealenhet i sitt utbredelsesområde enn hva som er tilfelle for varslere. Den norske hekkebestand av tornskate ligger derfor sannsynligvis mellom 5000 og 10.000 par, kanskje også så høyt som mellom 10.000 og 20.000 par.

Bestanden i Finland er anslått til 50.000-80.000 par og i Sverige til 20.000-100.000 par. I begge våre naboland er det registrert en betydelig reduksjon i bestanden i perioden 1978-87 (Koskimies 1993).

Hekkebiologi

Tornskata bygger et skålformet reir av mose og fine kvister, og fører det med gress. Reiret er som regel plassert inne i en tett busk, f.eks. en unggran. Eggleggingen finner sted i mai-juni, og kullstørrelsen er som regel 5-6 egg. Eggene ruges av hunnfuglen i 14-15 døgn. Ungene blir matet av begge foreldrefuglene, og de forlater reiret etter omkring 2 uker. De blir fortsatt føret et par uker. I denne tiden er tornskatefamilien som regel lett å oppdage.

Tornskata foretrekker solrike områder som hekke- og jaktområder, gjerne med tornekratt og einerbusker, men den kan også utnytte fuktige, urterike partier. Tornskata fanger hovedsakelig forskjellige insekter, men kan også jakte på firfisler, små mus og småfugler. Den jakter ved hjelp av synet, og speider etter bytte fra en utkikkspost som f.eks. en ung granbusk. Med sine kontrastrike farger er tornskatehannen lett å få øye på, og spesielt fordi den jakter ved å speide fra en utkikkspost. Hunnfuglen er mer uanselig, og kan lettere oversees. Lik varsleren bruker tornskata greinstumper og torner for å partere sine byttedyr. Den spidder også insekter på torner for å lagre dem.

Trekkforhold

Til forskjell fra varsleren, er tornskata mer avhengig av insekter i dietten. Tornskata kan da heller ikke overvintre på våre breddegrader, men trekker helt syd til Øst- og Sør-Afrika i august-september. Fuglene returnerer til hekkeområdene i mai.

Roar Solheim

Tornskate *Lanius collurio*

314 ● Konstatert hekking

100 ● Sannsynlig hekking

121 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

